

Beskyt den vilde flora langs kysterne

Rynket Rose og andre indførte planter
udrydder oprindelige og værdifulde plantesamfund

Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen • Danmarks Naturfredningsforening • Friluftsrådet

Udgivet af: Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen, Danmarks Naturfredningsforening og Friluftsrådet 2004.

Arbejdet er foregået i samarbejde med Kommunernes Landsforening og Amtsrådsforeningen.

Arbejdet er fulgt af en arbejdsgruppe med følgende

medlemmer: Flemming Thorning-Lund og Michael Stoltze, Danmarks Naturfredningsforening, Bjarne Furhauge, Friluftsrådet, Sten Moeslund, Amtsrådsforeningen, Lars Bach, Kommunernes Landsforening, Bo Brix og Hans Erik Svart, Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen.

Produktion: Konsulent Johannes Bach Rasmussen, RASMUSSEN & WITTHØFT.

Grafisk tilrettelæggelse: Page Leroy-Cruce, Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen.

Fotos: Michael Stoltze (2, 5 ø, 8, 9, 20), Lise Frederiksen (5 n, bagside), Hans-Jørgen Stoltz (7, 18), Gerth Hansen (12), Niels Fabæk (13 tv), Kjeld Olesen (13 th), Flemming Thorning-Lund (15), Lars Bach (16), Jan Kofod Winther (17).

Oplag: 2.000

Tryk: Glumsø Bogtrykkeri a/s

ISBN: 87-7279-540-9

Publikationen kan fås hos:

Frontlinien
Rentemester vej 8
2400 København NV
Tlf. 70 12 02 11
e-mail: frontlinien@frontlinien.dk

Danmarks Naturfredningsforening
Masnedøgade 20
2100 København Ø.
Tlf. 39 17 40 00
e-mail: dn@dn.dk

Publikationen kan også ses på Skov- og Naturstyrelsens hjemmeside www.sns.dk. Her findes også andet materiale om Rynket Rose og oplysninger om andre planter.

Forside: Fritz Syberg. Motiv fra Langø ved Fynshoved. 1909.
Venligst udlånt af Carsten Reissmann.

Beskyt den vilde flora langs kysterne

Rynket Rose og andre indførte planter
udrydder oprindelige og værdifulde plantesamfund

Indhold

Hæftets formål og indhold	4
Lidt om Rynket Rose	6
En international værdifuld flora ved de danske kyster	8
Planters indvandring og tilpasning i den danske natur	10
Indførte og aggressive plantearter bør ikke anvendes ved plantninger i det åbne land	12
Egnskarakteristiske og hjemmehørende plantearter bør anvendes ved plantninger i det åbne land	14
Plantninger i harmoni med omgivelserne	16
Når skaden er sket	18

Rynket Rose

– en trussel mod vore kysters vilde flora

Rynket Rose (*Rosa rugosa*) er egentlig en smuk busk med røde eller hvide blomster, en kraftig og dejlig duft samt flotte og nyttige hyben. Jeg tror, at de fleste danskere har et positivt forhold til denne busk, ja mange forbinder den vel med den danske sommer og vor smukke kystnatur.

Men Rynket Rose er desværre også en "ulv i fåreklæder". I de seneste årtier har den invaderet meget store kystområder og her har den fortrængt gamle, artsrige og værdifulde danske plantesamfund. Og det er ikke kun plantesamfundene der fortrænges. Til en alsidig flora knytter der sig en ligeså alsidig fauna.

Rynket Rose, der er indført som prydblade fra Østasien, vokser ikke i fællesskab med andre planter eller buske. Den bemægtiger sig hele arealet. Den finder sig til rette næsten overalt langs vore kyster, og breder sig år for år over større og større arealer og indskrænker derved den plads, der er til rådighed for de hjemmehørende arter og i øvrigt også for menneskene.

Men andre ord: Rynket Rose gør vor kystnatur fattigere på både flora og fauna og på naturoplevelser. Hvis vi ikke gør noget, er der fare for, at den internationalt værdifulde og unikke danske kystnatur for alvor forringes.

Regeringen har vedtaget en handlingsplan for biologisk mangfoldighed og naturbeskyttelse. Formålet med handlingsplanen er at standse tabet af biologisk mangfoldighed inden 2010. I planen indgår bl.a. en strategi for, hvordan vi hindrer

udbredelsen af de såkaldte *invasive* arter som f.eks. Rynket Rose, der er indført fra udlandet og som spreder sig i naturen på bekostning af artsrige og hjemmehørende plantesamfund.

Efter handlingsplanen skal myndighederne koordinere indsatsen imod de invasive arter og formidle oplysning herom. I den forbindelse er det vigtigt, at frivillige organisationer, lodsejere og lokale initiativer inddrages såvel ved overvågning som bekæmpelse. Derfor ser jeg det som noget meget positivt, at dette hæfte er blevet til i bredt samarbejde mellem Danmarks Naturfredningsforening, Friluftsrådet, Kommunernes Landsforening og Amtsrådsforeningen.

Dette hæfte kan give råd om, hvordan spredningen af Rynket Rose i Danmark kan standses. Om muligt må vi søge at fjerne bevoksninger de steder, hvor der allerede er sket skade. Vi må også alle lære at tænke os om, inden vi foretager plantninger i det åbne land, og f.eks. anvende hjemmehørende og egns-karakteristiske plantearter, der er tilpasset den danske natur, i stedet for de indførte og aggressive arter.

Mit håb er, at denne pjece kan medvirke til, at vi også i fremtiden kan opleve det størst mulige flor af vilde danske blomster langs vore smukke kyster.

Hans Chr. Schmidt
Miljøminister

Hæftets formål og indhold

Formål og indhold

Formålet med dette hæfte er at gøre opmærksom på den stadig stigende udbredelse af Rynket Rose langs vore kyster og skabe en forståelse for, at det er nødvendig at kontrollere plantens udbredelse.

Den danske kystflora er enestående og af international værdi. Inden for et lille geografisk område findes en alsidighed som ikke mange steder. (Se side 8). Vi må derfor søge at standse den videre spredning af Rynket Rose og så vidt mulig søge at fjerne den fra arealer, hvor den allerede har fortrængt eller truer værdifulde, vilde plantesamfund. (Se side 18).

Rynket Rose kan betegnes som en invasiv planteart, der ofte også kaldes landskabsukrudt. Det gælder også andre arter f.eks. Kæmpe-Bjørneklo, Glansbladet Hæg, Japan Pileurt, Kæmpe-Pileurt og Bjerg-Fyr. Hvis der skal plantes i det åbne land eller f.eks. i udkanten af byområder, bør disse plantearter derfor ikke anvendes. (Se side 12). Man bør i stedet anvende hjemmehørende plantearter, der er karakteristiske for den pågældende egn, og som ikke breder sig på bekostning af de vilde plantesamfund (Se side 14).

Lovgivningen

Efter naturbeskyttelsesloven § 8 og 15 er der en særlig beskyttelse af arealer gældende op til 300 meter fra stranden. Her må man som hovedregel ikke ændre på den hidtidige tilstand, f.eks. ved tilplantning eller beplantning med buske og træer. Det er vedkommende amt, der efter §15 i givet fald skal give tilladelse til ændringer. Efter naturbeskyttelseslovens § 3 gælder det samme for heder, moser, strandenge, strandsumpe, ferske enge og overdrev.

Den stadige udbredelse af Rynket Rose er også et problem i forhold til EF's Habitatdirektiv, hvor der er udpeget særlige habitatområder for at beskytte naturtyper og arter, der kan sikre den europæiske biologiske mangfoldighed. En invasion af Rynket Rose i sådanne områder vil ikke kun nedbringe antallet af arter, men ofte også helt ændre den naturtype, som skal beskyttes.

Hvem henvender dette hæfte sig til?

Det er vigtigt, at en beplantning langs vore kyster er i harmoni med naturen og det uanset, om områderne er beskyttet eller ej. Hæftet henvender sig derfor til alle, der enten selv foretager nye plantninger i kystområderne eller har indirekte indflydelse på plantninger. Det henvender sig også til alle, der er beskæftiget med vedligeholdelse og fornyelse af gamle plantninger, hvor der netop kan være mulighed for at udskifte uønskede og aggressive plantearter med arter, der er hjemmehørende på den pågældende egn.

Størst indflydelse på nye plantninger har ejere og forvaltere af arealer f.eks. sommerhusejere, ejere af helårshuse, campingpladsejere, landmænd, kommuner, amter og en række statslige myndigheder herunder vejmyndigheder, forsvaret og statskovdistrikter. De vigtigste rådgivere er landbrugs- og jagtkonsulenter, have- og landskabsarkitekter og – ikke mindst – planteskoler, hvor især mange private søger rådgivning om valg af nye planter.

Endelig henvender hæftet sig selvfølgelig til alle, der gør en aktiv indsats for bevaring af den danske natur, og som holder et vågent øje med naturens udvikling, f.eks. medlemmer af frivillige foreninger.

Der er ingen tvivl om, at en effektiv kontrol med Rynket Roses udbredelse kun kan ske i forståelse og samarbejde mellem mange parter, herunder private jordejere, organisationer og offentlige myndigheder.

Rynket Rose spreder sig inden for alle danske kysttyper – fra den bornholmske klippekyst (øverst) til vestjyske klitområder (nederst). Alle steder fortrænger planten de oprindelige plantesamfund.

I de ofte invaderede strand- og klitområder findes f.eks. naturligt hjemmehørende arter som Strand-Mandstro, Blodrød Storkenæb, Gul Evighedsblomst og Strandkål. Disse arter har gennem en lang tidsperiode tilpasset sig klima- og jordbundsforhold i indbyrdes konkurrence om lys, næringsstoffer og plads. Arterne findes kun på kystnære og lysåbne arealer og kan ikke klare sig i konkurrencen med Rynket Rose.

Lidt om Rynket Rose

Rynket Rose. Fordele og ulemper

Rynket Rose har mange positive sider. Den er smuk, hårdfør og anvendelig til mange formål – ikke mindst den populære og kendte anvendelse af hyben til marmelade. Herfra også det populære navn Hybenrose.

På den anden side har plantens udbredelse i den danske natur betydet, at en lang række planter, med andre æstetiske og praktisk anvendelige værdier, må vige pladsen. En samlet opgørelse af gevinster og tab for den danske natur falder ikke ud til fordel for Rynket Rose.

En smuk plante

Rynket Rose har fået sit navn efter de karakteristiske "rynkede" blade og blomster (se hæftets bagside). Den fremtræder som en stærk grenet busk, der kan blive op til 2 meter høj på gode jorder, men normalt under en halv meter i klitområder.

Blomsterne er store, 6-8 cm i tværmål. Blomsterbladene er krøllede som silke og med røde – eller sjældnere – hvide blomster, der har en kraftig duft.

Rynket Rose må ikke forveksles med Klit-Rose på grund af dens store udbredelse i klitområderne. Den naturligt hjemmehørende Klit-Rose har mindre og sorte hyben samt hvide blomster.

Stor formerings- og tilpasningsevne

Rynket Rose formerer sig med frø. Når den først er etableret på en lokalitet, spredes den hurtigt ved hjælp af rodudløbere. I løbet af få år kan den danne store og tætte bestande, som udelukker stort set alle andre plantearter.

En enkelt plante kan dække meget store arealer, formentlig flere hundrede kvadratmeter. Hvis rodudløbere knækkes kan de spredes, f.eks. via vand og vind, og nye planter kan etableres fra små rodstykker. Frøene spredes især af mennesker og dyr. Fugle holder meget af frøene, der kan klare en tur gennem deres fordøjelsessystem. Frøene tåler tillige saltvand og kan flyde på vandet i flere uger. Hybenet kan flyde i op til 40 uger (hyben fra Hunde-Rose og Klit-Rose kan højst holde sig flydende i 16 uger). Rynket Rose kan derfor nemt sprede sig til andre kystom-

råder, øer og holme. Denne måde at sprede frøene på regnes for hovedårsagen til plantens succes i kystområderne.

Rynket Rose kan desuden trives på alt slags jord – ler- og kalkjord, våd tørvejord og sandede og stenede strandområder. Den er dog udpræget lyskrævende og ikke i stand til at etablere sig i skygge, f.eks. under tætte trækroner.

Lidt historie

Planten blev indført til Danmark i 1800-tallet som prydblade fra det nordøstlige Asien, hvor den især vokser på sand- og grusstrande ved havkysterne.

Rynket Rose blev første gang fundet forvildet i den danske natur i 1875. Den fik for alvor fat i naturen i forbindelse med de store sommerhusudstyknings fra 1950-erne, der oftest var lokaliseret på magre kystjorder.

Her blev den anvendt som en smuk, nøjsom og hårdfør busk, ikke alene som almindelig haveplante, men også meget ofte som læ- og hegnsplante i skel. Herfra kunne den frit brede sig over udyrkede naboer, f.eks. sandstrande, klitter, strandenge og strandoverdrev. Det ses tydeligt, at bevoksningerne generelt er størst nær sommerhusområder.

Det har tidligere også været almindeligt at plante Rynket Rose i vildtremiser, især på magre jorder i kystområderne.

Mange anvendelser

Rynket Rose er en nyttig plante, der har været anvendt til mange formål.

De store, saftige og røde hyben er meget velegnede til marmelade, heraf også kaldenavnet Hybenrose. Hyben indeholder ca. fem gange så meget c-vitamin som citrusfrugterne. Den har haft mange kommercielle anvendelser: udvinning af duftstoffer og farvestoffer, til lægemidler og vitaminpræparater ligesom man har isoleret gener, der medfører resistens overfor plantesygdomme. Den har også været anvendt i forædlingsarbejdet med haveroser, hvor man har søgt at udnytte dens æstetiske og hårdføre egenskaber.

Rynket Rose spreder sig ved hjælp af frø og rodskud. Der kendes eksempler på, at en enkelt eller få planter ved hjælp af rodskud har dannet krat på flere hundrede kvadratmeter. Under jordoverfladen dannes et tæt net af kraftige rødder.

Fra Korevlerne i Odsherred. I forgrunden ses en alsidig vild flora med bl.a. Gul Evighedsblomst, Smalbladet Timian og Harekløver. I baggrunden til venstre ses et krat med Rynket Rose. Krattet har en tilvækst på 3-5 meter pr. år. Hvis krattets udbredelse ikke bekæmpes vil det brede sig over hele området i løbet af ca. 10 år og den vilde flora vil forsvinde.

En international værdifuld flora ved de danske kyster

En enestående variation af kysttyper

Den danske kyst strækker sig fra de næsten uforanderlige gamle urfjeldskyster på Bornholm og til de brede sandstrande langs Vesterhavskysten, hvor havstrømme og sandflugt bogstaveligt talt forandrer landskabet dagligt.

Mellem disse topografiske og aldersmæssige yderpunkter findes de indre danske farvande, hvis hovedformer er stærkt præget af sidste istid og det efterfølgende dynamiske samspil mellem land- og havkræfter. Havkræfterne har skabt nøgne, dramatiske klinter, kystlaguner, vader, loer, strandenge, kystklitter, rullestensstrande, strandvolde, sandstrande – og utallige mellemformer. I forhold til Danmarks størrelse er kystens samlede

længde usædvanlig: over 7000 km, hvilket svarer til en strækning fra Danmark til 1000 km syd for ækvator. Der findes ikke mange andre geografiske områder i verden, hvor der findes en sådan kystlængde og kystvariation inden for et så relativt lille område.

En mangfoldighed af plantesamfund

Den danske kyst udgør et stort, sammenhængende og varieret naturområde med relativt uforstyrrede økosystemer. De forskellige kystlokalteter har forskellige jordbunds- og klimaforhold – og ofte med stor variation inden for selv små områder. Disse forskelle betyder, at der er forskellige vækstvilkår for en mangfoldighed af vilde plantesamfund.

Rynket Rose – slangen i paradiset

Det er denne rigdom og mangfoldighed af vilde planter der trues af aggressive plantearter som Rynket Rose, der helt kan udrydde de relativt uforstyrrede og artsrige økosystemer og give mindre plads for stedets oprindelige plantearter. Resultatet er, at biodiversiteten formindskes, kystnaturen bliver fattigere og oplevelsesmulighederne indskrænkes.

Modstående side: På Glænø Vesterfed er kysten stadig præget af en artsrig vegetation af vilde strand- og overdrevsplanter. Rynket Rose bør fjernes med det samme, hvis den dukker op her. I forgrunden ses Strand-Mandstro.

Til venstre: På Glænø Østerfed i Sydsjælland har Rynket Rose invaderet kysten. Vind og strøm fra vest har ført frø og roddele med sig fra bevoksninger på Glænøs klinter, så den aggressive rose nu har solidt fat.

Planters indvandring og tilpasning i den danske natur

Nye planter – en gammel historie

Der er altid kommet nye planter til Danmark, enten med hjælp fra mennesket eller med fugle, pattedyr eller hav- og luftstrømme. Størstedelen af alle danske planter er kommet til efter at isen trak sig tilbage for 12-14.000 år siden. Frø og vegetative plantedele er bragt til landet, og planterne har efterfølgende fået fat, fordi de rette vækstvilkår har været til stede. Omkring halvdelen af vore nuværende plantearter er introduceret af mennesker.

Ændringer i vækstforholdene er en proces som aldrig slutter, da naturen er under stadig forandring.

Årsagen til ændringer kan være klimaforandringer, land- og havstigninger, menneskeskabte forandringer og naturlig succession (det forhold, at naturtyper ændres over tid som f.eks. når en sø bliver til en mose).

Evolutionen (udviklingen over tid) af planter og dyr sker i et samspil mellem de planter og dyr, der er i et område. Området kan være større eller mindre og inden for dette vil konkurrencen om ressourcerne betyde, at arterne "tilpasser sig hinanden".

Nye planter er normalt naturligt indvandret fra naboregioner og ikke fra verdensdele og områder adskilt af barrierer såsom oceaner og bjergkæder. Dette har medvirket til at udvikle specielle plantearter og plantesamfund i de forskellige verdensdele. Denne isolation og naturlige udvikling er imidlertid truet af en globalt blanding af arter, som ved menneskets hjælp har krydset naturlige barrierer. Det gælder f.eks. Rynket Rose, der næppe på naturlig måde var kommet til Danmark fra nordøst-asiatiske Stillehavskyster.

Rynket Rose betegnes som en *invasiv* art, d.v.s. en art, der helt bemægtiger sig områder og fortrænger de naturligt hjemmehørende plantesamfund. Når planterne spreder sig i et omfang som Rynket Rose kaldes det også for *bio-invasion*.

Integration eller invasion. Mangfoldighed eller ensartethed

Der er stor forskel på, hvordan de indførte eller indvandrede planter tilpasser sig den allerede eksisterende, naturlige bevoksning i landet.

De fleste finder sig til rette i fællesskab med andre planter, ofte gennem en langsommelig tilpasningsproces. Andre forsvinder hurtigt igen.

Men de invasive buske og urter udkonkurrerer de oprindelige plantearter, hvor de vinder frem med deres massive og hurtige vækst. Naturlige og halvnaturlige økosystemer, som vi finder værdifulde og bevaringsværdige, bliver begrænset i størrelse og i værste fald udryddet. Det betyder, at biodiversiteten mindskes. Naturen bliver mere ensformig. De sjældne arter får færre og mindre levesteder og har derfor større risiko for at uddø.

De indførte arter kan også mindske bredden af den genetiske variation. Krydsninger, som følge af tilførte gener udefra, kan ændre og svække den lokalt tilpassede genpulje.

Indflydelsen på den øvrige fauna

Til et bestemt plantesamfund er også tilknyttet bestemte insekt-samfund, der igen tiltrækker anden fauna. Når Rynket Rose fjerner alsidige plantesamfund, fjerner den derfor også de tilknyttede og alsidige samfund af insekter, krybdyr, fugle osv.

Der er ingen insektarter, der alene er afhængig af Rynket Rose, dvs. ingen insektarter ville forsvinde, hvis planten blev udryddet. Dette gælder derimod ikke for mange andre plantearter, som er truet af Rynket Rose. Her er der ofte tilknyttet insekter, der kun kan overleve på særlige planter eller i det miljø, som plantesamfundene har skabt (se inderside af omslag bagest i hæftet).

Rynket Rose kan også forringe ynglebiotoper for fugle, f.eks. kyster med rullestensstrande, der er en foretrukket ynglebiotop for Lille Præstekrave og Dværg-Terne.

Mange indførte planter, som spredes i den danske natur, tilpasser sig de allerede eksisterende plantesamfund i modsætning til f.eks.

Rynket Rose. Det gælder den 2-3 meter høje Filtet Kongelys, der her er omgivet af Dag-Pragtstjerne, Perikon, Gul Snerre og Skov-Løg.

Filtet Kongelys er indført som lægeplante. (Akvarel fra Vorsø Kalv af Jens Gregersen fra bogen "Blomsternes Danmark" af Jens Gregersen og Bernt Løjtnant. Gyldendals Forlag).

Indførte og aggressive plantearter bør ikke anvendes ved plantning i det åbne land

De indførte og aggressive arter

Rynket Rose står sammen med bl.a. Kæmpe-Bjørneklo øverst på listen over aggressive arter, der skal sættes ind overfor. Der har længe været forskellige initiativer i gang for at begrænse udbredelsen af Kæmpe-Bjørneklo. De mest aggressive arter er nævnt i skemaet på modstående side.

En gåde

Erfaringerne viser, at de aggressive arter først er blevet rigtig dominerende og udbredte – eller *invasive* – når de har været i landet i et stykke tid og normalt har optrådt i små bestande. Det

er lidt af en gåde. Rynket Rose blev første gang observeret i den danske natur i 1875. Men det var først i forbindelse med de store sommerhusudstyknings fra begyndelsen af 1950-erne, at den satte ind med en kraftig og dominerende vækst over større arealer. Der er ingen sikre forklaringer på, hvorfor det forholder sig således. Lignende erfaringer er der med andre planter. Derfor er det nødvendigt nøje at overvåge udbredelsen af indførte prydblatter i den danske natur. I skemaet på modstående side er nævnt en række arter, som har muligheder for at udvikle sig som aggressive.

Kæmpe-Bjørneklo er en aggressiv plante ligesom Rynket Rose. Den danner 3-4 meter høje, tætte bestande og breder sig hurtigt ud over store områder, hvor den skygger alle andre planter bort. Den blev, ligesom Rynket Rose, også bragt til landet som prydblatter for ca. 150 år siden. Den har ingen naturlige fjender i den danske natur. Hvis plantens massive udbredelse skal standses, er det derfor nødvendigt, at mennesket griber ind.

Modstående side til venstre: *Glansbladet Hæg er indført som prydblatter fra Nordøstamerika. På grund af hårdførheden er den også anvendt i læ- og vildtplantninger. Det er en smuk, frodig plante med smalle blanke blade og hvide blomsterklaser, som udvikler sortrøde stenfrugter, der ligner bær. De ædes af fugle hvorved frøene spredes. Planten invaderer heder, skove og udyrkede områder på let jord. På åbne arealer danner den hurtigt store og dominerende krat. Den tåler tørke, vind og skygge. Den kan bedst bekæmpes ved opgravning.*

Skov- og Naturstyrelsen har udarbejdet en observationsliste med de værste aggressive planter samt planter, der har mulighed for, at udvikle sig som aggressive.

<p>De værste aggressive planter, som i dag findes i den danske natur. Skov- og Naturstyrelsen giver bekæmpelsen af disse arter højeste prioritet. Udvalg fra listen</p>	<p>Plantearter med mulighed for at udvikle sig til aggressive planter. Disse planter optræder på Skov- og Naturstyrelsens observationsliste. Udvalg fra listen.</p>
<ul style="list-style-type: none"> - Kæmpe-Bjørneklo - Rød Hestehov - Glansbladet Hæg - Rynket Rose - Japan Pileurt - Kæmpe-Pileurt 	<ul style="list-style-type: none"> - Småblomstret Balsamin - Kæmpe-Balsamin - Mangebladet Lupin - Kanadisk Gyldenris - Sildig Gyldenris - Rævehale-Spirea - Pilebladet Spirea - Rams-Løg

Japan Pileurt – på fotoet nedenfor – er sammen med Kæmpe-Pileurt indført fra Asien som pryddplanter. De har store lysegrønne blade og høje smukke og frodige vækster – 1-2 og 2-3 meter.

Pileurterne fortrænger al vegetation fra voksestederne og er meget vanskelige at komme af med. De er meget hårdføre og tåler tørke, saltpåvirkning, vind og ikke mindst dyb skygge.

På et år kan den sætte op til 7 meter lange rodudløbere, der kan krydse veje og mørke krat og sågar skyde op gennem asfalt og beton. Rodudløberne kan trives helt ned til 2 meters dybde. Pileurterne har et omfattende og dybt rodsystem, der skal graves op, hvis planten skal bekæmpes. Jorden skal desuden grundlig sorteres. Et enkelt stykke rodudløber på 1 cm kan skabe et nyt krat. I mange lande anses planterne for umulige at bekæmpe.

Planterne formerer sig i Danmark kun ved hjælp af rodudløbere. Det kan frygtes, at en tilpasning til det danske klima vil medføre, at de også vil producere spiredygtige frø. Pileurterne kan på sigt blive et lige så stort problem ved kysterne som inde i land.

Egnskarakteristiske og hjemmehørende plantearter bør anvendes ved plantninger i det åbne land

Hvilke plantearter skal man vælge til nye plantninger?

To ting bør være afgørende ved nye plantninger: Det umiddelbare formål med plantningen *samt* et bredere naturmæssigt perspektiv. Det betyder f.eks., at læplantninger skal bestå af planter og træer, der rent faktisk er i stand til at skabe læ samtidig med, at de anvendte arter er hjemmehørende og karakteristiske for egnen.

Hjemmehørende og egnskarakteristiske arter

Hvordan finder man ud af, hvilke arter, der er hjemmehørende og karakteristiske for en bestemt egn? Man kan her dels undersøge, hvilke arter der vokser naturligt på egnen, dels søge råd hos fagfolk og myndigheder.

Undersøg f.eks. hvilke planter der findes på egnen, og som vokser i et fællesskab med andre planter. Prøv især at se på naturligt bevoksede arealer, der i årtier har ligget hen uden menneskelig indgriben. De planter, der har etableret sig her, er formentlig også de planter, som egnen giver optimale vækstvilkår. Se også hvilke arter der f.eks. har klarer sig i gamle, levende hegn og i skovbryn. Søg evt. råd hos lokale skovdistrikter, amterne eller kommunerne, og forsøg at finde planteskoler, der sælger buske og træer, der stammer fra lokalt plantemateriale. Skemaet neden for viser en række plantearter, der kan anbefales ved plantninger i det åbne land – og en række arter der ikke kan anbefales.

Modstående side øverst: Roser der kan anbefales som erstatning for Rynket Rose, såfremt de er egnskarakteristiske.

Til venstre: Blågrøn Rose er bl.a. velegnet til beplantning på mager bund, på overdrev og i grønklitterræn. Blomstrer rigt med lysrosa blomster. Hybenet har et smukt farveskift under modningen og er eftertragtet af mange fugle.

Til højre: Blød Filt-Rose. Samme voksesteder som Blågrøn Rose. Blomstrer med mørkt rosa blomster og får smukke højrøde hyben. Frugterne er eftertragtet af mange fugle.

Modstående side nederst: Eksempler på arter, der har andre egenskaber end roserne og som kan anbefales til beplantninger, såfremt de er egnstypiske.

Til venstre: Havtorn trives på kalkpåvirket bund i den grønne klit og på kystskrænter og overdrev. De gule frugter, der sidder længe på planten, er rige på C-vitaminer. Frugterne spises af mange fuglearter, rådyr, ræv og hare.

Til højre: Almindelig Gedeblad. Planten trives i mere muldrig jord og forekommer ofte på skov- og plantagebund ved kysten samt i kystnære krat i Vestjylland. Den vil være anvendelig i buskadser, hvor den vil slynge sig op ad øvrige buske. Planten har smukke blomster og en lang blomstringstid fra juni til september. Frugterne skifter fra sort til gennemsigtigt rødt (som ribs).

Plantearter der kan anbefales som erstatning for Rynket Rose, såfremt de er egnskarakteristiske	Plantearter der har andre egenskaber end Rynket Rose, men som kan indgå i plantninger, såfremt de er egnskarakteristiske	Plantearter, der ikke kan anbefales til plantninger i det åbne land
Klit-Rose (<i>Rosa. pimpinellifolia</i>) Blød Filt-Rose (<i>R. villosa</i>) Æble-Rose (<i>R. rubiginosa</i>) Blågrøn Rose (<i>R. dumalis</i>) Rubladet Rose (<i>R. obtusifolia</i>) Hunde-Rose (<i>R. canina</i>) Glansbladet Rose/Virginiarose (<i>R. virginiana</i>)	Havtorn (<i>Hippophae rhamnoides</i>) Almindelig Gedeblad (<i>Lonicera periclymenum</i>) Gråris/Krybende Pil (<i>Salix arenariae/Salix repens</i>) Korbær (<i>Rubus caesius</i>) Hvidtjørn (<i>Crataegus monogyna</i>) Slåen (<i>Prunus spinosa</i>) Skov-æble, Vild Æble (<i>Malus sylvestris</i>) Ene (<i>Juniperus communis</i>)	Bjerg-Fyr (<i>Pinus mugo</i>) Contorta-Fyr, Klit-Fyr (<i>Pinus contorta</i>) Sitka-Gran (<i>Picea sitchensis</i>) Gyvel (<i>Cytisus scoparius</i>) Samt arterne nævnt i skemaet på side 13.

Plantninger i harmoni med omgivelserne

Forskellige typer af plantninger

Der kan ikke gives præcise anvisninger på hvilket plante-materiale, der skal anvendes ved forskellige typer af nye plantninger i det åbne land. Det afhænger af mange faktorer: plantningernes funktion (læ, jagtformål etc.) egnens karakteristiske plantearter, jordbundsforhold, klima etc.

Der er også andre hensyn at tage end anvendelsen af plante-materiale f.eks. plantningernes udformning og hensynet til omgivelserne, naturen og kulturhistorien.

Sammenfattende kan der gives følgende anbefalinger:

- Invasive urter og buske bør ikke anvendes. Det samme gælder urter og buske, som man har mistanke om kan udvikle sig som invasive. Se skemaet side 13.
- Der bør anvendes hjemmehørende og egns karakteristiske plantearter. Se skemaet side 14.
- Der bør indgå hensyn til planternes nytteværdi for den vilde fauna f.eks. deres værdi som foder og skjul.
- Der bør indgå kulturhistoriske hensyn til stedets karakteristiske og historiske bevoksninger: f.eks. levende hegn, bevoksninger i skel, skove, vejplantninger, alléer og naturlig opvækst (f.eks. på skrænter, langs vådområder og vandløb).
- Nye plantninger bør indpasses i og styrke oplevelsen af de kulturhistoriske miljøer og helheder.
- Der bør indgå æstetiske hensyn, så nye plantninger indgår på harmonisk måde i omgivelserne og tager hensyn til f.eks. terrænforhold og stedets øvrige bevoksninger (deres form, volumen og arter af træer og buske).

Modstående side: Nye bevoksninger må styrke det karakteristiske danske landskab med dets traditionelle natur- og kulturværdier. Nye beplantninger må så vidt muligt bygge videre på en egns karakteristiske og historiske bevoksningsmønstre, både hvad angår valg af plantearter og plantningernes placering og udformning. Bevoksningerne i det danske landskab er resultatet af en historisk udvikling og består af mange natur- og kulturhistorisk værdifulde bevoksninger f.eks. levende hegn, vejplantninger, alléer, gamle bondeskove og bevoksninger, der er tilknyttet jorder, der aldrig har været opdyrket såsom skrænter, arealer langs vandløb og vådområder. Til alle disse naturtyper knytter sig en værdifuld og traditionel dansk flora og fauna.

Til venstre: Smukt hegn af Slåen.

Når skaden er sket

Svær at bekæmpe

Rynket Rose er svær at bekæmpe. Som tidligere beskrevet er den især et problem i kyst- og klitområder. Planten kan bekæmpes ved opgravning, slåning og græsning.

Finder man nye planter i et område, hvor Rynket Rose ikke før har været, bør man straks fjerne planterne.

Opgravning

Den mest effektive bekæmpelse er opgravning, hvor man skal sikre sig, at det dybe rodnet og især rodudløberne fjernes. Det er en besværlig og tidskrævende proces, der tillige i klitområder kan skabe vindhuller og sandflugt.

Slåning

Bekæmpelse ved hjælp af slåning skal strække sig over flere år indtil planterne er så svækkede, at vilde plantearter igen overtager arealerne. En halvhjertet slåning vil blot virke som en foryngelsesproces. En flerårig slåning bør normalt også følges op af en opgravning.

Græsning

Græsningsforsøg har vist, at kun geder er i stand til effektivt at holde planterne nede.

Praktiske erfaringer

Flere statsskovdistrikter har allerede praktiske erfaringer med bekæmpelse af Rynket Rose. Her kan man eventuelt få gode råd om bekæmpelse. Adresser og telefonnumre kan findes på Skov- og Naturstyrelsens hjemmeside.

Forskning og praktiske forsøg

Rynket Roses konsekvenser for den danske natur har medført, at der gennemføres praktiske forsøg med bekæmpelse på stats-ejede jorder – det gælder bl.a. jorder der administreres af Miljøministeriet og Forsvarsministeriet.

Der er endvidere igangsat forsknings- og forsøgsvirksomhed af både Danmarks Miljøundersøgelser og Københavns Universitet.

Forrige side: Opgravning af Rynket Rose er den mest effektive bekæmpelse, men det er et tidskrævende og besværligt arbejde at fjerne det ofte omfattende og dybe rodnet. Det bedste vil derfor altid være straks at fjerne små planter, når man ser dem på nye voksesteder.

Modstående side: Den smukke Isblåfugl er som larve afhængig af ærteblomsten Muse-Vikke. Den er derfor en af de sommerfugle, der bliver trængt tilbage på strandenge og strandoverdrev, når Rynket Rose spreder sig.

Rynket Rose (*Rosa rugosa*) er en smuk busk med røde eller hvide blomster. Den er især kendt for sine flotte og nyttige hyben.

Men planten har gennem de seneste årtier spredt sig voldsomt i den danske natur – og især langs kysterne, hvor den har udryddet oprindelige og værdifulde danske plantesamfund.

Rynket Rose er indført som prydblade fra Østasien i midten af 1800-tallet, men har først for alvor bredt sig i den danske natur efter de store sommerhusbyggerier, der startede i 1950-erne.

Det er hensigten med hæftet, at gøre opmærksom på Rynket Roses negative indflydelse på den danske kystnatur. Rynket Rose kan ikke udryddes i Danmark, men den kan holdes i ave og om muligt fjernes de steder, hvor den allerede har voldt stor skade.

